

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 grudnia 2016 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Krzysztof Wąsik
Sędziowie:	SO Renata Stępińska (sprawozdawca) SO Katarzyna Oleksiak

Protokolant: protokolant sądowy M. Ł.

po rozpoznaniu w dniu 14 grudnia 2016 r. w Krakowie

na rozprawie

sprawy z powództwa P. Z.

przeciwko A. J.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej i zażalenia powódki

od wyroku Sądu Rejonowego dla Krakowa – Podgórze w Krakowie

z dnia 26 lutego 2016 r., sygnatura akt XII C 2054/15/P

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- w punkcie I kwotę „30.430,75 zł. (trzydzieści tysięcy czterysta trzydzieści złotych siedemdziesiąt pięć groszy)” zastępuje kwotą „22.195,50 zł (dwadzieścia dwa tysiące sto dziewięćdziesiąt pięć złotych pięćdziesiąt groszy)”;

- punktowi III nadaje brzmienie: „odstępuje od obciążania powódki kosztami procesu.”;

- w punkcie IV kwotę „2.497,20 zł. (dwa tysiące czterysta dziewięćdziesiąt siedem złotych dwadzieścia groszy)” zastępuje kwotą 1.611,28 zł (jeden tysiąc sześćset jedenaście złotych dwadzieścia osiem groszy)”;

- eliminuje punkt V;

2. oddala apelację w pozostałej części;

3. odstępuje od obciążenia powódki kosztami postępowania odwoławczego.

SSO Katarzyna Oleksiak SSO Krzysztof Wąsik SSO Renata Stępińska

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 14 grudnia 2016 roku

W ostatecznie sprecyzowanym żądaniu pozwu powódka P. Z. domagała się zasądzenia od pozwanej A. J. kwoty 30.930,00 zł, tytułem zachowku po A. G..

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 26 lutego 2016 roku, sygn. akt XII C 2054/15/S, Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie w punkcie I zasądził od pozwanej A. J. na rzecz powoda P. Z. kwotę 30.430,75 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 26.02.2016 r. do dnia zapłaty; w punkcie II oddalił powództwo w pozostałej części; w punkcie III zasądził od powódki na rzecz pozwanej kwotę 966,80 zł tytułem zwrotu kosztów procesu; w punkcie IV nakazał ściągnąć od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Krakowa-Podgórze w Krakowie kwotę 2.497,20 zł tytułem kosztów sądowych, od uiszczenia których powódka była zwolniona; w punkcie V nakazał ściągnąć od powódki na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Krakowa-Podgórze w Krakowie z roszczenia zasądzonego w punkcie I wyroku kwotę 500 zł, tytułem części opłaty sądowej od pozwu, od uiszczenia której powódka była zwolniona.

Sąd I instancji, jako okoliczności bezsporne ustalił, że w dniu 12 stycznia 2004 roku A. G. na podstawie umowy darowizny przekazała lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w K. córce A. J., a na rzecz darczyńcy ustanowione zostało prawo dożywotniego użytkowania. Spadek po A. G., zmarłej dnia 13 lipca 2010 roku w K. i tu ostatnio zamieszkałej, nabyły na podstawie ustawy wprost córka A. J. oraz wnuczka P. Z. po 1/2 części każde z nich. A. G. oprócz wskazanego lokalu, w chwili śmierci nie pozostawiła po sobie żadnego majątku.

Nadto Sąd Rejonowy na podstawie opinii biegłego sądowego ustalił, że wartość rynkowa prawa własności lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w K. przy ul. (...), o pow. użytkowej 37,10 m² według stanu z dnia 12 stycznia 2004 r. i poziomu cen na październik 2015 r., bez uwzględnienia prawa dożywotniego użytkowania wynosi 171.838,00 zł, a z uwzględnieniem tego prawa - 123.723,00 zł. W oparciu o dokumenty Sąd ustalił też, że A. J. poniosła koszty wystawienia nagrobka matce za kwotę 7.447,00 zł.

Oceniając materiał dowodowy, Sąd I instancji wskazał, że oparł się na fakturach VAT oraz opinii biegłego sądowego, w której został uwzględniony stan darowanego lokalu z dnia 12 stycznia 2004 roku, a więc z daty zawarcia umowy darowizny, ale z uwzględnieniem poziomu cen z chwili sporządzania opinii, tj. październik 2015 roku. Zatem fakt, iż lokal przez 12 lat od daty darowizny do dnia wyrokowania nie był remontowany, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, albowiem zgodnie z art. 995 k.c. powinien być brany pod uwagę stan lokalu z 2004 r., a nie z 2015 r. Ponad pozwana nie zaoferowała żadnych wniosków dowodowych, dla ustalenia jego stanu w 2004 r. Zawniosowany, jako dowód dokument prywatny – wycena tego lokalu z 2003 r. nie był przydatny dla ustalenia stanu faktycznego, albowiem nie korzysta z waloru zgodności z prawdą, gdyż nie był sporządzony przez biegłego sądowego na zlecenie sądu oraz dotyczył okresu sprzed daty darowizny. W ocenie Sądu, nie było też podstaw do zobowiązania biegłego do ustosunkowania się do przedłożonej przez pozwaną opinii prywatnej, bowiem dowód z opinii biegłego sądowego jest dowodem samodzielnym. Ponadto Sąd Rejonowy zauważył, iż wartość mieszkań w 2003 r. była dużo niższa, niż obecnie, zatem równica wartości wynikająca z tych dwóch opinii wynika z upływu czasu.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Rejonowy cytując art. 991 § 1 i 2 k.c. stwierdził, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie częściowo, tj. co do kwoty 30.430,75 zł. W niniejszej sprawie miało miejsce dziedziczenie ustawowe stron po 1/2 części. Jednakże powódka nie otrzymała z tytułu dziedziczenia należnej jej kwoty, stanowiącej co najmniej pokrycie zachowku, albowiem w drodze darowizny spadkodawczyni przekazała jedyny składnik swojego majątku córce A. J.. Zgodnie z art. 1000 k.c., jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Powódka zgłosiła roszczenie o zapłatę sumy, odpowiadającej należnemu jej zachowku od pozwanej, jako obdarowanej. Sąd Rejonowy cytując art. 993 k.c. i art. 994 k.c. wskazał, że P. Z. nabyła spadek po A. G. w części 1/2, a więc według ww. przepisów należy jej się 50 % swojego udziału. Wartość zachowku ustala się na podstawie tzw. substratu zachowku, którego

ustalenie wymaga ustalenia stanu czynnego spadku, zatem odliczenia od spadku długów spadkowych. W ocenie Sądu, koszty postawienia nagrobka traktować należy, jako koszty pogrzebu, wobec czego wchodzi w skład długów spadkowych. Spadkodawczyni A. G. poza lokalem darowanym córce A. J. nie posiadała żadnego majątku. Zgodnie z art. 993 k.c. przy obliczaniu spadku uwzględnia się darowizny dokonane przez spadkodawcę, przy czym stosownie do art. 994 § 1 k.c. nie wlicza się darowizn zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięć laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Darowizna wyżej wskazanego lokalu nie zalicza się do wymienionych wyjątków, wobec czego należy ją uwzględnić przy ustalaniu substratu zachowku. Ustalając wartość lokalu Sąd oparł się na opinii biegłego sądowego, który wartość rynkową ustalił na kwotę 123.723,00 zł, z uwzględnieniem dożywotniego użytkowania, albowiem wg stanu z dnia darowizny, przedmiot darowizny był obciążony dożywotnim użytkowaniem. Odnośnie długów spadkowych w postaci kosztów nagrobka, Sąd I instancji stwierdził, że zostały poniesione przez pozwaną w kwocie 7.447,00 zł. Ponoszący koszty pogrzebu może domagać się ich zwrotu, bądź uwzględnienia przy późniejszych rozliczeniach, jednakże nie w całości, ale w zakresie określonym przez art. 922 § 3 k.c., który stanowi, że do kosztów zalicza się koszty pogrzebu w zakresie, jakim pogrzeb odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku. Zdaniem Sądu chodzi zatem o przeciętne koszty wzniesienia nagrobka, ponoszone w danym środowisku i według ich nominalnej wartości, co wynika z utrwalonych poglądów w orzecznictwie (wyrok SA w Białymstoku z dnia 14 maja 2014 roku, I ACa 78/14, orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 25 lipca 1967 r. - OSNCP 1968, poz. 48; z dnia 8 maja 1969 r. - OSNCP 1970, poz. 129 z dnia 13 listopada 1969 r. - OSPiKA 1971, poz. 140 i z dnia 7 marca 1969 r. II PR 641/68 - OSNCP 1970, poz. 33 oraz uchwałę z 22 listopada 1988 r., III CZP 86/88 - OSNC 1989/12/201). Przez przeciętne koszty rozumieć należy koszty związane z kupnem towarów i usług średniej jakości. W ocenie Sądu cena 7.447,00 zł za usługę w postaci wykonania nagrobka nie mieści się w zakresie cen oferowanych za podobne usługi o średniej jakości, gdyż jest zbyt wygórowana. Najniższe ceny rynkowe nagrobków marmurowych kształtują się na poziomie 1.400,00 - 1.600,00 zł, co wynika z ofert na stronach internetowych oraz doświadczenia życiowego Sądu. Wobec powyższego, do rozliczenia została przyjęta kwota 2.000,00 zł, jako odpowiadająca kosztom przeciętnym. W celu ustalenia czystej wartości spadku, od sumy 123.723,00 zł, stanowiącej wartość rynkową lokalu przy ul. (...) w K., Sąd odjął kwotę 2.000,00 zł, czyli przeciętny koszt związany z pogrzebem, zaliczony na poczet długów spadkowych. Z otrzymanej kwoty 121.723,00 zł ¼ część stanowi kwotę należnego powódce zachowku, tj. 30.430,75 zł. Powództwo podlegało oddaleniu w zakresie 499,25 zł – różnicy między należnym zachowkiem, a ostatecznie sprecyzowanym żądaniem pozwu.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. Powódka cofnęła pozew w zakresie kwoty 19.070,00 zł ze zrzeczeniem się roszczenia, a zatem co do zasady jest w tej części przegrana. Z zasądzonej ostatecznie na rzecz powódki kwoty wynika, że wygrała sprawę w 60 %, a zatem pozwanej należy się więc zwrot kosztów w zakresie 40 %. Na koszty pozwanej złożyły się: opłata od pełnomocnictwa - 17,00 zł oraz 2.400,00 zł wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika. 40% z kwoty 2.417,00 zł stanowi 966,80 zł. Pozwana przegrała w 60 %, a ponieważ opłata sądowa od pozwu powinna wynosić 2.500,00 zł, zatem 60% z tej kwoty to 1.500,00 zł. Koszt opinii biegłego wyniósł 1.662,00 zł, 60% tej kwoty stanowi 997,20 zł. Łącznie zatem pozwana zobowiązana jest do uiszczenia 2.497,20 zł, którą na zasadzie art. 113. 1. ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd nakazał ściągnąć od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Krakowa-Podgórze w Krakowie. Powódka przegrała w zakresie 40 %, a procent ten z opłaty sądowej w wysokości 2.500,00 zł wynosi 1.000,00 zł. Powódka została zwolniona z kosztów sądowych w części przekraczającej 500,00 zł, a zatem z zasądzzonego roszczenia winna uiszczyć brakującą część opłaty sądowej w kwocie 500 zł, w zakresie w jakim przegrała proces. Stąd po myśli art. 113 ust. 2 ww. ustawy, Sąd nakazał ściągnąć ją z zasądzzonego na rzecz powódki roszczenia na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Rejonowego dla Krakowa-Podgórze w Krakowie.

Pozwana w apelacji od części ww. wyroku domagała się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa ponad kwotę 22.195,57 zł i zasądzenia od powódki na jej rzecz kosztów postępowania za obie instancje według norm przepisanych, ewentualnie wniosła o uchylenie zaskarżonego w części wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy wraz z rozstrzygnięciem o kosztach instancji odwoławczej.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie prawa, a w szczególności:

1. art. 995 § 1 k.c. w związku z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2015 r. poz. 86 i 211 ze zm.), gdyż istotną dla określenia stanu przedmiotu darowizny jest chwila jej dokonania. Umowa darowizny z dnia 12 stycznia 2004 r., Rep. A nr (...) w jej § 3 stanowi o obciążeniu przedmiotu darowizny nieodpłatnym dożywotnim użytkowaniem, nabytej nieruchomości oraz ustalenia skapitalizowanej wartości prawa użytkowania (§ 8 umowy). Zatem taki stan przedmiotu darowizny powinien być podstawą określenia jej wartości na dzień ustalenia zachowku,

2. art. 217 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c., poprzez oddalenie wniosków dowodowych zgłoszonych przez pozwaną, w tym o dopuszczenie dowodu z dodatkowej opinii dotychczasowego biegłego sądowego lub opinii innego biegłego sądowego, celem obliczenia wartości skapitalizowanego prawa użytkowania mieszkania, a także odniesienia się do istniejących rozbieżności w wycenie mieszkania położonego przy ul. (...) w K. zawartej w operacie szacunkowym tejże nieruchomości lokalowej z dnia 15 września 2003 r., sporządzonym przez rzeczoznawcę majątkowego J. K.,

3. art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 922 § 3 k.c., poprzez dowolną ocenę zgromadzonego materiału dowodowego i przyjęcie, że do długów spadkowych zalicza się tylko część wydatków poniesionych przez pozwaną na wybudowanie nagrobka dla spadkodawczyni, tj. kwotę 2.000 zł, pomimo wykazania rzeczywistej kwoty poniesionych wydatków na ten cel w wysokości 7.447,00 zł, oraz dowolnego uznania, że przeciętny koszt postawienia nagrobka i koszt pogrzebu w K. to kwota 2.000 zł,

4. art. 233 § 1 k.p.c., poprzez uznanie, że wartość skapitalizowanego prawa użytkowania mieszkania położonego przy ul. (...) w K. należy obliczyć przy zastosowaniu mnożnika "7", a nie "11", jak to wynika z aktu notarialnego umowy darowizny z dnia 12 stycznia 2004 r., Rep. A nr (...), sporządzonego przed notariuszem I. H. w Kancelarii Notarialnej w K., a w konsekwencji zaniżeniu wartości skapitalizowanego prawa użytkowania mieszkania.

Nadto apelująca wnioskowała o dopuszczenie dowodu z:

- ustnej uzupełniającej opinii biegłej sądowej E. H., na okoliczności zawarte w piśmie przygotowawczym pozwanej z dnia 11 grudnia 2015 r., w tym do zobowiązania biegłej do wyliczenia wartości mieszkania obciążonego służebnością dożywotniego użytkowania według stanu na dzień dokonania darowizny, przy przyjęciu obliczania wartości tego prawa z zastosowaniem mnożnika „11”, a nie „7”,

- wypisu aktu notarialnego umowy sprzedaży z dnia 3 grudnia 2003 r., Rep. A nr (...), na okoliczność jego treści, w tym w szczególności ustalenia wartości lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w K. przy ul. (...),

- operatu szacunkowego nieruchomości z dnia 15 września 2003 r., sporządzonego przez rzeczoznawcę majątkowego J. K., na okoliczność jego treści, w tym na wykazanie stanu technicznego i wartości ww. lokalu na dzień 15 września 2003 r.,

- protokołu rokowań spisane w dniu 30 października 2003 r. w sprawie sprzedaży za gotówkę lokalu mieszkalnego, na okoliczność jego treści, w tym w szczególności ustalenia wartości ww. lokalu mieszkalnego,

- wypisu aktu notarialnego umowy darowizny z dnia 12 stycznia 2004 roku, Rep. A nr (...), sporządzonego przed notariuszem I. H. w Kancelarii Notarialnej w K., na okoliczność jego treści w tym w szczególności ustalenia wartości ww. lokalu, obciążenia przedmiotu darowizny nieodpłatnym dożywotnim użytkowaniem nabytej tym aktem nieruchomości oraz ustalenia skapitalizowanej wówczas wartości prawa użytkowania na kwotę 30.360 zł,

- odpisu księgi wieczystej nr (...) stan na dzień 2015-06-23, na okoliczność jej treści.

W uzasadnieniu apelacji pozwana wskazała w szczególności, że Sąd I Instancji niewłaściwie obliczył substrat zachowku. Sąd Najwyższy wskazał, że według art. 995 § 1 k.c. istotną dla określenia stanu przedmiotu darowizny jest chwila jej dokonania, a będąca przedmiotem darowizny nieruchomość obciążona została wymienionymi w

akcie ograniczonymi prawami rzeczowymi i taki jej stan powinien być podstawą określenia jej wartości na dzień ustalenia zachowku (tak w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 stycznia 2014 r. sygn. akt I ACa 972/13, Lex 1441392). Biegła sądowa niewłaściwie wyliczyła i zaniżyła wartość skapitalizowanego prawa użytkowania mieszkania. Pozwana wykazała rzeczywisty koszt postawienia nagrobka i Sąd I instancji powinien go uwzględnić. Zatem substrat zachowku należało obliczyć w następujący sposób: wartość rynkowa prawa własności lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) w K. według biegłego sądowego - 171.838 zł, wartość poniesionych przez pozwaną wydatków na nagrobek - 7.447 zł, skapitalizowana wartość prawa użytkowania - 75.608,72 zł ($11 \times 4 \% \times 171\ 838$ zł). Substrat wynosi zatem 88.782,28 zł. Należny powódce zachówek po A. G. wynosi $\frac{1}{4} \times 88.782,28$ zł, a więc 22.195,57 zł.

Powódka domagała się oddalenia apelacji w całości, jako bezzasadnej.

Powódka w zażaleniu na wyrzeczenie o kosztach procesu, zawarte w punktach III oraz V ww. wyroku domagała się ich zmiany, poprzez obciążenie wszystkimi kosztami pozwanej.

W uzasadnieniu powołała się na przepisy art. 5 k.c. i art. 102 k.p.c. i wskazała, że z uwagi na nieprzejednana postawę przedprocesową pozwanej, obliczyła żądany zachówek w kwocie 50.000 zł wg miarkowanych średnich cen podobnych mieszkań. Nie miała wiedzy na temat czynników obniżających jego wartość, tj. służebności, która nie była ujawniona w księdze wieczystej oraz jego złego stanu technicznego w chwili otwarcia spadku. Zatem wartość przedmiotu sporu została podana wg jej najlepszej wiedzy, z zachowaniem umiaru oraz staranności. Podkreśliła, że nie kwestionowała opinii biegłej i cofnęła pozew za rzeczeniem się rozszczenia w zakresie przekraczającym wartość mieszkania obliczoną przez biegłą. Powódka zwróciła uwagę, że jest osoba młodą, poważnie chorą i niemającą. Pozwana jest natomiast bezdzietna i dobrze sytuowana. Nie nawiązała z nią żadnego kontaktu rodzinnego, mimo szeregu listów, jakie do niej kierowała. Powódka dodała, że w przypadku uprawomocnienia się wyroku, zostanie wezwana do zapłaty wysokich kosztów w kwocie 2.997 zł, których nie będzie w stanie zapłacić, zanim nie otrzyma zasądzonych na jej rzecz zachowku. Zważywszy na ewentualną konieczność postępowania egzekucyjnego – kosztów z tych związanych i jego długotrwałość, z uwagi na pobyt pozwanej za granicą, zachodzi realna możliwość, że koszty te zostaną ściągnięte z jej wynagrodzenia, a ona zostanie pozbawiona środków do życia.

Pozwana domagała się oddalenia zażalenia i zasądzenia na jej rzecz kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja była niemal w całości zasadna i skutkowałą żadaną zmianą zaskarżonego wyroku.

Ustalony przez Sąd I instancji stan faktyczny, Sąd Okręgowy przyjął za własny – za wyjątkiem o którym mowa poniżej, gdyż ma on źródło w dowodach, które ocenione zostały zgodnie z wymogami art. 233 § 1 k.p.c.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 922 § 3 k.c. w sposób wyżej opisany, został błędnie sformułowany, gdyż apelująca nie kwestionowała oceny zgromadzonego materiału dowodowego i ustalenia, że poniosła koszty wystawienia nagrobka matce za kwotę 7.447,00 zł. W istocie zarzuciła ona Sądowi I instancji naruszenie prawa materialnego, a to art. 922 § 3 k.c., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że dług spadkowy stanowi tylko część tych wydatków w kwocie 2.000 zł, natomiast rzeczywiście poniesiona kwota 7.447,00 zł jest nadmierna i nie odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku. W ocenie Sądu Okręgowego, zarzut ten w okolicznościach niniejszej sprawy zasługuje na uwzględnienie. Bez wątplenia słuszny jest przywoływany przez Sąd I instancji pogląd, iż co do zasady, Koszty postawienia nagrobka stanowią dług spadkowy w rozumieniu art. 922 k.c., skoro przepis ten do długów zalicza koszty pogrzebu w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom miejscowym, a stawianie nagrobka zmarłemu jest w zasadzie powszechnie przyjęte. (uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 14 maja 2014 r., I ACa 78/14, LEX nr 1489048). Zgodzić się też należy ze stanowiskiem, że do rozliczenia winny być brane przeciętne koszty wzniesienia nagrobka, ponoszone w danym środowisku i według ich nominalnej wartości. Jednakże należy dostrzec, że od czasu wydania przywołanych orzeczeń Sądu Najwyższego: z dnia 25 lipca 1967 r. - OSNCP 1968, poz. 48; z dnia 8 maja 1969 r. - OSNCP 1970, poz. 129 z dnia 13 listopada 1969 r. - OSPiKA 1971, poz.

140 i z dnia 7 marca 1969 r. II PR 641/68 - OSNCP 1970, poz. 33 oraz uchwały z 22 listopada 1988 r., III CZP 86/88 - OSNC 1989/12/201, nastąpiło znaczne rozwarstwienie społeczeństwa, pod względem poziomu życia i zasobności majątkowej. Z tych względów należy obecnie przyjmować, iż rozmiar wydatku na nagrobek może stosownie do art. 922 § 3 k.c. zostać ograniczony jedynie przyjętym w danym środowisku zwyczajem. Pozwana przedłożyła faktury VAT (k. 48-51) potwierdzające, że wybudowała matce nagrobek z granitu za kwotę 7.200 zł, a nadto uiściła na rzecz Zarządu Cmentarzy (...) w K., Cmentarz P. kwotę 247 zł, za czynności formalno-prawne i terenowe związane z wydaniem zgody na postawienie nagrobka. Sąd Rejonowy nie wyjaśnił, dlaczego w warunkach (...), długiem spadkowym jest tylko wniesienie nagrobka marmurowego, a nie z granitu. Tymczasem doświadczenie życiowe wskazuje, że na cmentarzach w dużych miastach, budowanie nagrobków z granitu odpowiada miejscowym zwyczajom. Również kwota 7.200 zł nie wydaje się być wygórowana i wykraczająca poza miejscowe zwyczaje. W świetle utrwalonych poglądów judykatury, nie sposób zgodzić się z powódką, że wykonanie nagrobka było powinnością moralną pozwanej, jako obdarowanej i nie może obciążać masy spadkowej. Jeśli spadkobierca w poczuciu moralnego obowiązku uczczenia spadkodawcy wniósł nagrobek odpowiadający miejscowym zwyczajom, to wydatki z tym związane obciążają wszystkich spadkobierców i podlegają rozliczeniu tak, jak każde inne zobowiązanie pieniężne, a zatem na zasadzie wyrażonej w art. 358 § 2 KC. (uchwała SN z 22 listopada 1988 r., III CZP 86/88, OSNC 1989/12/201). Dodać należy, że powódka nie podważyła prawdziwości dokumentów prywatnych, tj. ww. faktur VAT, a w szczególności nie udowodniła, aby wystawienie nagrobka w jakiejś części wykraczało poza miejscowe zwyczaje.

Równocześnie Sąd Okręgowy za trafny uznał zarzut naruszenia art. 995 § 1 k.c. w związku z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2015 r. poz. 86 i 211 ze zm.), a tym samym podzielił przywołany w apelacji pogląd Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 stycznia 2014 r. sygn. akt I ACa 972/13, Lex 1441392, iż Normę art. 995 KC wyklądać należy z uwzględnieniem jej celu, jakim jest podzielenie się z uprawnionym do zachowku przez osobę obdarowaną wzbogaceniem; wzbogacenie to zaś rozumiane być musi jako różnica między wartością rzeczy w stanie wolnym od obciążeń a wartością ustanowionych jednocześnie z darowizną obciążeń. Wartość ustanowionych na rzeczy darowanej obciążeń rzeczowych na rzecz darczyńcy lub osób mu bliskich zmniejsza wartość nie tylko samej rzeczy w późniejszym obrocie, ale i przedmiotu darowizny rozumianej jako nieodpłatne przysporzenie majątkowe netto na rzecz obdarowanego. Podzielić też należy zacytowany w tym orzeczeniu pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w wyroku z dnia 13 czerwca 2013 r., V CSK 385/12, że według art. 995 § 1 KC istotną dla określenia stanu przedmiotu darowizny jest chwila jej dokonania, a będąca przedmiotem darowizny nieruchomości obciążona została wymienionymi w akcie ograniczonymi prawami rzeczowymi i taki jej stan powinien być podstawą określenia jej wartości na dzień ustalenia zachowku. Natomiast wybór metody określenia substratu zachowku należy do sądu orzekającego, który winien zasięgnąć opinii biegłego, jeśli do tego potrzebne są wiadomości specjalne, oraz że oznacza to, że jeśli przeprowadzony został dowód z opinii biegłego, nieprawidłowe jest samodzielne określanie przez ten sąd kwestii nią objętej, także w odniesieniu do uzupełnienia lub korekty określonego w opinii rozmiaru świadczenia.

Sąd Okręgowy uznając zarzut naruszenia art. 217 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. oraz art. 233 § 1 k.p.c. za zasadny, dopuścił dowód z uzupełniającej opinii biegłej E. H. i na podstawie jej opinii z dnia 13 października 2016 r. ustalił, że wartość prawa dożywotniego użytkowania, według stanu na dzień dokonania darowizny przedmiotowego lokalu mieszkalnego, przy uwzględnieniu nie ilości lat przeżytych przez uprawnioną (7), ale zgodnie z regułami obliczania wartości prawa dożywotniego użytkowania z daty darowizny - ustalił na kwotę 75.609 zł. (dowód: opinia uzupełniająca k. 164-170).

Sąd II instancji przyjął opinię uzupełniająca biegłej E. H. w całości, albowiem była jasna, pełna i nie została zakwestionowana przez strony.

Natomiast pominał pozostałe wnioski dowodowe wyżej opisane, albowiem były niezasadne i w tej kwestii podzielił stanowisko Sądu I instancji, zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Reasumując, substrat zachowku należało obliczyć w ten sposób, że od kwoty 171.838 zł - wartość rynkowa prawa własności lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) w K. należało odjąć kwotę 75.609 zł - wartość prawa dożywotniego użytkowania, według stanu na dzień dokonania darowizny ww. lokalu oraz kwotę 7.447 zł - długi

spadkowe w postaci wydatków pozwanej na nagrobek, co daje łącznie kwotę 88.782 zł. Zatem należny powódce zachówek po babci wynosi $1/4 \times 88.782$ zł, tj. 22.195,50 zł.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy na mocy art. 386 § 1 k.p.c. zmienił punkt I zaskarżonego wyroku i kwotę 30.430,75 zł, zastąpił kwotą 22.195,50 zł. Równocześnie ponieważ pozwana ostatecznie przegrała sprawę w 44 %, dlatego zmniejszeniu podlegała kwota należna do ściągnięcia do niej na rzecz Skarbu Państwa z kwoty 2.497,20 zł do kwoty 1.611,28 zł. Ponieważ powódka uiściła część opłaty od pozwu w kwocie 500 zł, to pozwana winna uiścić 44 % pozostałej części tej opłaty, czyli 880 zł ($2.000 \text{ zł} \times 44 \%$) oraz 44 % wynagrodzenia biegłej, czyli 731,28 zł ($1.662 \text{ zł} \times 44 \%$). Natomiast dalej idącą apelację w zakresie kosztów procesu Sąd Okręgowy - na mocy art. 385 k.p.c. - oddalił, jako bezzasadną. Uznał bowiem, że zarzuty podniesione w zażaleniu powódki są trafne i winny skutkować odstąpieniem od obciążenia jej kosztami procesu zarówno zasądzonymi na rzecz pozwanej, jak i tymi, które nakazano ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa. Przytoczone w uzasadnieniu zażalenia okoliczności, uzasadniały bowiem zastosowanie wyjątku od reguły orzekania o kosztach z art. 98 § 1 k.p.c., przewidzianej w art. 102 k.p.c. Bez wątplenia na fakt przegrania przez powódkę procesu ostatecznie w 56 % miały wpływ okoliczności, których przy kierowaniu pozwu o zapłatę i określaniu wartości przedmiotu sporu nie była w stanie przewidzieć, nawet przy dołożeniu należytej staranności. Po pierwsze, подарowana pozwanej nieruchomości lokalowa, obciążona była prawem dożywotniego użytkowania, które nie było wpisane w księdze wieczystej, prowadzonej dla tej nieruchomości. Po drugie, duży wpływ na wartość rynkową ww. nieruchomości miał jego zły stan techniczny w dacie otwarcia spadku, którego powódka nie знаła. Po trzecie, pozwana wybudowała nagrobek swojej matce już po wniesieniu pozwu, a jego wartość podlegała odliczeniu przy ustalaniu substratu zachowku, jako dług spadkowy. Za zaistnieniem wypadku szczególnie uzasadnionego, w rozumieniu art. 102 k.p.c. przemawiała też postawa powódki, która po otrzymaniu odpisu opinii biegłej, cofnęła pozew za zrzeczeniem się roszczenia, co do kwoty 19.070 zł, a także jej młody wiek i zły stan zdrowia.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy w uwzględnieniu zażalenia powódki - na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. zmienił punkt III oraz wyeliminował punkt V, jak w punkcie 1 tenoru wyroku.

Równocześnie z tych samych przyczyn, co opisane wyżej, Sąd II instancji zdecydował się odstąpić od obciążenia powódki kosztami postępowania odwoławczego.

SSO Renata Stępińska SSO Krzysztof Wąsik SSO Katarzyna Oleksiak